

GEEF DE VELUWSE EDELHERTEN EN WILDE ZWIJNEN DE RUIMTE

De Veluwe beslaat grofweg een oppervlak van 92.000 ha. Voor dit uitgestrekte droge natuur- en bosgebied zijn op dit moment nog steeds terecht de woorden van de oud-directeur Faunabeheer en Veluwekenner de heer Ir. C. H. J. Maliepaard van toepassing: "Waar vindt men nog zo'n land".

Het is een gebied met hoge waarden qua natuur, landschap en cultuurhistorie. Wat natuur betreft stoelt dit vooral op:

- het voorkomen van grote aaneengesloten, vrijwel onbewoonde gebieden;
- de relatieve voedselarmoede van de bodem, en
- het voorkomen van grote zoogdieren m.n. edelherten en wilde zwijnen.

In dit artikel staat het laatste kenmerk centraal en wordt het beleid van de rijksoverheid m.b.t. deze soorten uiteengezet. De aanleiding hiervoor vormt de recent door de minister van Landbouw en Visserij uitgebrachte "Grofwildvisie Veluwe". Met name zal aandacht worden besteed aan het terreinbeheer en de -inrichting. Het adagium hierbij is een integraal beheer en een meer volledige benutting van de Veluwe hetgeen o.a. inhoudt geen binnenrasters.

■ Jonge grove den waarbij een deel van de bast door edelherten is geschild.

De laatste jaren bedraagt het voorjaarsaantal edelherten en wilde zwijnen in de vrije wildbaan resp. ongeveer 900 en 700 dieren. De edelherten zijn sinds 1954, toen de geopende jachtijd op deze soort werd afgeschaft, gestaag toegenomen tot het huidige niveau. De jacht op wilde zwijnen is eerst in het midden van de zeventiger jaren gesloten waarna het huidige niveau tot stand kwam.

Er doen zich nu twee problemen voor m.b.t. het Veluwse grofwild n.l.

a de edelherten en wilde zwijnen

vertonen een minder natuurlijke leefwijze;

b de edelherten veroorzaken schil schade aan bomen, en onderdrukken de natuurlijke verjonging.

De minder natuurlijke leefwijze van het Veluwse grofwild komt op een aantal manieren naar voren. Allereerst leven vooral de edelherten op een klein oppervlak en in veel grotere groepen dan van nature gewoon is. Een grote schuwheid en een nachtelijke leefwijze completeren dit beeld.

Intensief bijvoeren zorgt bij wilde zwijnen voor een hoge aanwas en tweede worpen.

In een uitvoerige studie naar de schilsituatie op de Noord-Veluwe bleek dat in meer dan de helft van het onderzochte areaal bij meer dan 10% van de bomen een deel van de bast verwijderd was door edelherten (foto 1; Van Haafden en Spek, 1987). Of schillen ook leidt tot opbrengstvermindering of schade, hangt af van factoren zoals de hoeveelheid geschildde bast, het gevoerde bosbeheer en de bestemming van het geproduceerde hout. Een "schilbeeld" behoeft dus niet automatisch tot schade te leiden. In dit onderzoek kwam duidelijk naar voren dat edelherten slechts een zeer gering deel van het beschikbare leefgebied daadwerkelijk kunnen benutten.

Edelherten kunnen ook de natuurlijke verjonging van loofhout onderdrukken door het consumeren van eindknoppen van jonge opslag (Fanta, 1982; Van Wieren en Borgesius, 1988). Daar waar veel edelherten voorkomen krijgt doorgroei van jonge eiken geen kans en is de lengtegroei van jonge beuken vertraagd (foto 2). Incidenteel kan ook de lengtegroei van de groveden worden geremd (foto 3). In het vigerende beleid ligt de nadruk op de kwantitatieve en kwalitatieve instandhouding van de grofwildpopulaties. Teneinde de geschetste problemen het hoofd te bieden is aanvullend beleid geformuleerd. Hierna worden in het kort enige relevante aspecten van het grofwild

behandeld. Daarna volgt een uiteenzetting over de factoren die de geschetste problemen teweegbrengen en over de voorgestane beleidsaanpak.

Leefwijze en afschot

Het edelhert heeft van nature een voorkeur voor half open landschapen. Zij leven in roedels van gescheiden sekse (foto 4), uitgezonderd in de bronstijd. De mannelijke dieren kunnen in deze tijd over grote afstanden trekken. Edelherten zijn planteneters. Het seizoensgebonden menu bestaat o.a. uit grassen, dwergstruiken, knoppen, bladeren en naalden van bomen. Het edelhert komt in de vrije wildbaan in vijf gebieden voor, en daarnaast in zeven grote, ingerasterde terreinen (kaart 1). Tabel 1 geeft de voorjaarsstand waarnaar in deze gebieden wordt gestreefd. Een aantal van 125-150 dieren per deelgebied is hierbij in de vrije wildbaan als ondergrens gehanteerd teneinde een verantwoorde (sociale) structuur van de populaties te hebben en regressie van genetische variatie zo veel mogelijk te verminderen.

■ Een "jonge" beuk die begraasd is door edelherten en een typische dwerggroei vertoont.

■ Dwerggroei bij de grove den.

Het wilde zwijn leeft veelal in familie-groepen die bestaan uit zeugen plus biggen, aangevuld met dieren van de vorige worp. De geslachtsrijpe, mannelijke dieren leven solitair. Zwijnen geven de voorkeur aan loofbossen. Zowel plantaardig als dierlijk materiaal wordt genuttigd, een meer verfijnd inzicht in het voedselpakket ontbreekt. De wilde zwijnen komen in de vrije wildbaan voor in acht deelgebieden, en in zes grote, omrasterde terreinen (kaart 2). In tabel 2 zijn de nagestreefde voorjaarsstanden opgesomd. Deze zijn voor wat de vrije wildbaan betreft afgeleid van een advies van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (Weyland, 1981).

In de nazomer, herfst en winter vindt afschot van edelherten en wilde zwijnen plaats op basis van een vergunning volgens de Jachtwet. Jaarlijks worden er circa 400 edelherten en circa 1000 zwijnen afgeschoten. Tellingen in het voorjaar in de vrije wildbaan geven een schatting van het aantal edelherten en zwijnen, en van de aanwas. M.b.v. deze gegevens wordt de omvang van het toegestane afschot vastgesteld. Hierbij zijn twee adviesinstanties betrokken: de Zwartwildbeheersadviescommissie en het zogenoemde Hertenberaad. De Vereniging Wildbeheer Veluwe (de samenwerkende Veluwse grofwildjagers) speelt een belangrijke rol bij de tellingen, de verdeling van het afschot over de jachthouders en bij de realisatie van het afschot.

Tabel 1. De momenteel gehanteerde voorjaarsstanden aan edelherten in de vrije wildbaan en in de grote omrasterde terreinen. De getelde voorjaarsstand over de totale vrije wildbaan bedroeg gemiddeld over de jaren 1981-1988 930 dieren.

	nummer gebied kaart 1	nagestreefde stand
Vrije wildbaan		
leefgebied Noordwest Veluwe	1	160
leefgebied Noordoost Veluwe	2	150
leefgebied Midden Veluwe	3	160
leefgebied Zuidoost Veluwe	4	200
leefgebied Zuidwest Veluwe	5	125
sub-totaal		795
Omrasterde terreinen		
Nat. Park Hoge Veluwe	6	165
Landgoederen Deelerwoud:		
- eigendom Natuurmonumenten	7	20
- particulier eigendom	8	25
- particulier eigendom*)	9	25
Kon. Houtvesterij Het Loo:		
- noordelijke wildbaan	10	215
- zuidelijke wildbaan	11	35
Vierhouster bos	12	25
Totaal		1305

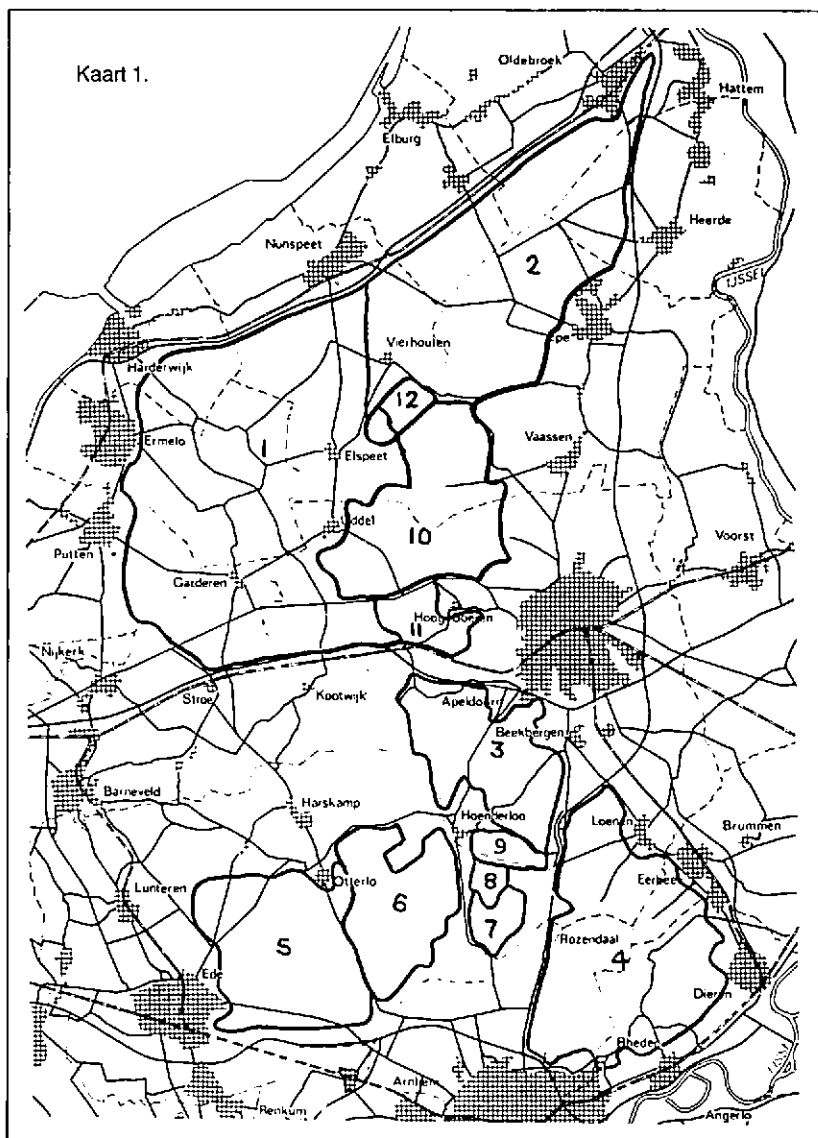
*) Status als omrasterd terrein staat nog ter discussie.

Achterliggende factoren

Het grofwild kan slechts een beperkt deel van de Veluwe benutten. Dit komt door de volgende redenen. De Veluwe kent een fijnmazig net aan wegen en paden. Recreanten en toeristen kunnen bijna overal op de Veluwe komen, en in veel gevallen ook nog met de auto. Het grofwild kan dus in de meest onverwachte situaties geconfronteerd worden met de mens. De dieren, die van nature toch al enige schuwheid kennen, reageren op deze verstoring door een verhoogde schuwheid en trekken zich overdag terug in de zgn. rustgebieden (dit zijn niet-toegankelijke terreindelen die verspreid over de Veluwe zijn gesitueerd). Ook bepaalde jachtmethoden, zoals bijvoorbeeld intensieve drijfjachten, dragen bij aan een grotere schuwheid. Een onderscheid maken tussen deze verschillende verstoringbronnen is niet mogelijk.

Daarnaast vormt het grote aantal verschillende rasters dat op de Veluwe staat een niet te nemen hindernis voor een ongestoorde migratie van het grofwild in de vrije wildbaan tussen geschikte (fourageer)gebieden. De rasters sluiten de dieren uit de vrije wildbaan als het ware op in bepaalde delen van de Veluwe. Hierbij dient wel de kanttekening te worden gemaakt dat een aantal rasters niet gemist kan worden: de landbouwrasters ter afscherming van schadegevoelige landbouwgewassen en verkeersrasters langs autosnelwegen ter verhoging van de verkeersveiligheid. De resterende rasters, die voor het merendeel eigendomsrasters zijn, staan een volledige benutting van het Veluwemassief in de weg.

Door bovengenoemde factoren leeft het Veluwse grofwild voornamelijk in of nabij de rustgebieden. In deze gebieden en de directe omgeving ervan is over het algemeen onvoldoende natuurlijk voedsel beschikbaar. Vandaar dat ter aanvulling voorzieningen als wildweiden en -akkers worden aangelegd, en veel wordt bijgevoerd met los voer (bieten, aardappelen, hertenbrokken etc.) en ruwvoer. Deze beheermaatregelen vormen als het ware

Gebieden waar edelherten voorkomen. De gebieden 1 t/m 5 betreffen de vrije wildbaan. De resterende gebieden zijn omrasterd. Voor de namen van de gebieden zie tabel 1.

Figuur 1. Schematisch overzicht van de factoren in hun onderlinge samenhang die de huidige problemen met het Veluwse grofwild veroorzaken.

Verstoring grofwild door recreatie en/of jacht

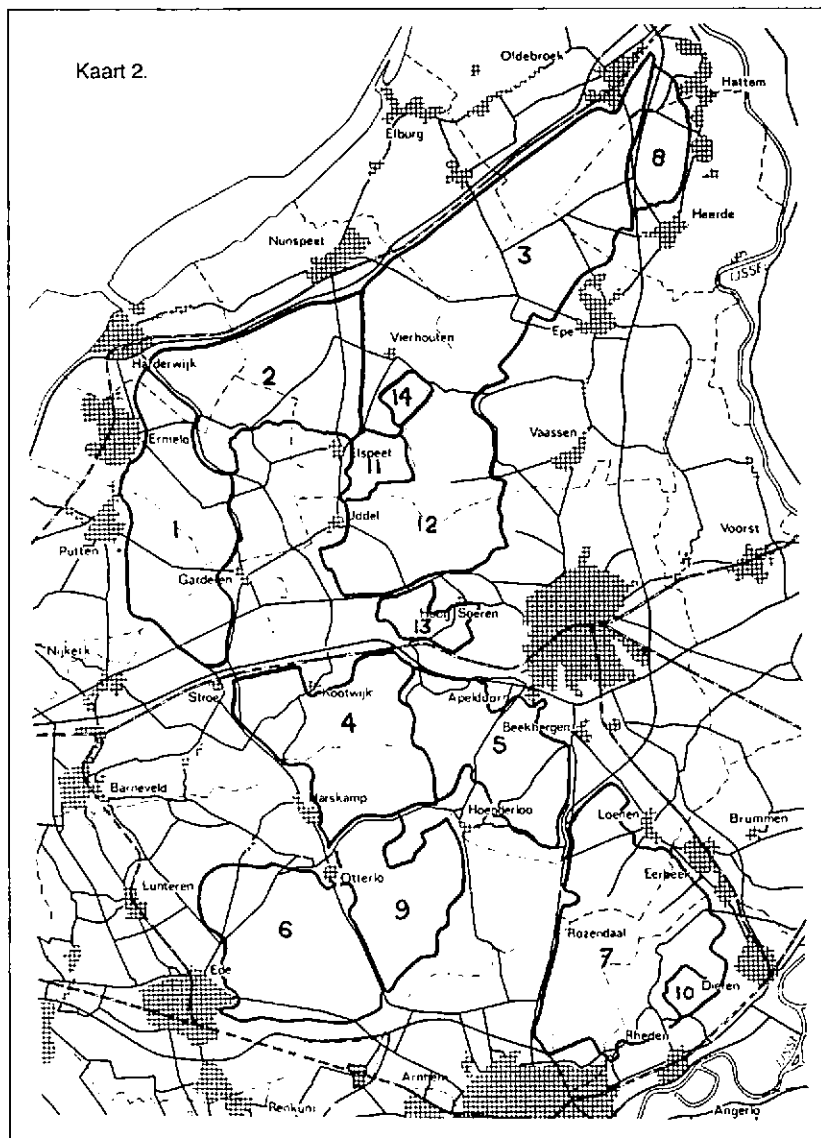
Beperking leefruimte door rasters

teruggetrokken leefwijze in en nabij rustgebieden

onvoldoende natuurlijk voedsel in het benutte gebied

optreden schiltschade en onderdrukking natuurlijke verjonging

bijvoeren

Gebieden waar wilde zwijnen voorkomen. De gebieden 1 t/m 8 betreffen de vrije wildbaan. De resterende gebieden (9 t/m 14) zijn omrasterd. Voor de namen van de gebieden zie tabel 2.

het sluitstuk in de "beklemming" waar het grofwildbeheer zich momenteel in bevindt. In figuur 1 is dit nog eens schematisch weergegeven.

Als de voedselsituatie over de gehele Veluwe wordt bekeken dan ontstaat een ander beeld. Het merendeel van de Veluwe gronden is beplant met naaldboutsoorten m.n. de groveden. Een aantal van deze bosopstanden heeft een relatief schaarse bodemvegetatie en struiklaag en levert dus weinig voedsel voor het grofwild. Dit geldt

evenwel niet voor alle bossen: de bodem onder oudere bossen die meer licht doorlaten raakt succesievelijk begroeid met bochtige smele en bosbes hetgeen aantrekkelijk voedsel voor m.n. edelherten is. Ook komt de natuurlijke verjonging als maatregel bij het bosbeheer meer in zwang hetgeen zeker bij loofhoutsoorten meer voedsel zal betekenen. Anderzijds is er de tendens om op de Veluwe meer bossen aan te planten die ook bij het ouder worden weinig licht doorlaten (o.a. douglas) en waar dus de

schikte kruid- en struiklaag vrijwel altijd zal ontbreken. Al met al bestaat er bij deskundigen de indruk dat er voor de huidige stand aan edelherten, bezien over de totale Veluwe, kwantitatief voldoende voedsel voorhanden is, ook al kan dit bij lange na niet volledig worden benut. Daarnaast is het nog de vraag of, voor wat betreft de kwaliteit, mineralen als fosfor en wellicht ook calcium niet te schaars voorhanden zijn (Groot Bruinderink *et al*, 1988). Bij de zwijnen ligt de situatie anders. Voorlopig onderzoek van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer geeft aan dat de huidige stand van deze soort te hoog is t.o.v. het aanbod aan natuurlijk voedsel gerekend over de gehele Veluwe. Enige voorzichtigheid is evenwel op z'n plaats aangezien de kennis over het voedselpakket van deze dieren nog gering is (Groot Bruinderink *et al*, 1988). In het recente verleden is dit aanbod ook nog afgenomen daar belangrijke voedselgebieden voor de zwijnen (oude loofbossen op rijke grond) aan de vrije wildbaan zijn onttrokken. Er zijn rasterbanen aangelegd om zodoende hogere dichtheden te kunnen aanhouden die meer jachtmogelijkheden geven. Door bijvoeren wordt in het tekort voorzien. Evenwel hiervan wordt zoveel verstrekt dat de zwijnen een onnatuurlijk hoge aanwas vertonen.

Beleidsaanpak

Teneinde de geschetste problemen het hoofd te kunnen bieden staan in principe twee wegen open. De eerste weg zou kunnen zijn de stand aan grofwild drastisch terugbrengen. Deze oplossing ontbeert een politiek/bestuurlijk draagvlak. Het is ook ongewenst omdat hierbij voorbij zou worden gegaan aan de positieve rol die het grofwild nu al vervult in de Veluwe ecosystemen, en in de toekomst in nog sterkere mate kan gaan uitoefenen. Daarnaast is het fenomeen grofwild een belangrijke pijler waarop de recreatieve/toeristische betekenis van de Veluwe rust. Vandaar dat gekozen is voor een andere oplossing. Deze komt er kort gezegd op neer dat voorlopig de huidige standen aan grofwild op de Veluwe worden gehandhaafd, maar gelijktijdig maatregelen zullen

worden genomen die een meer volledige benutting van de Veluwe door het grofwild bevorderen. Deze oplossing zal de nodige inzet en creativiteit van o.a. terreinbeheerders vragen.

In beleidstermen gesproken zullen o.a. de volgende punten worden nagestreefd:

- een integratie van het grofwildbeheer in het totale terreinbeheer van de Veluwe;

- het totstandbrengen van één groot Veluws leefgebied;

De overkoepelende doelstelling luidt officieel: "het bewerkstelligen van een zodanig terreinbeheer dat een zo natuurlijk mogelijke leefwijze van het grofwild over de gehele Veluwe tot stand komt".

Het opstellen van deze doelstelling is gevoed door de volgende gedachten.

In de toekomst dient bij het terreinbeheer meer rekening te worden gehouden met het grofwild terwijl anderzijds het beheer van dit wild zich niet dient los te maken van het terreinbeheer. Kortom, grofwildbeheer moet een integraal onderdeel zijn van het totale terreinbeheer. Uit deze integratie-gedachte vloeit ook voort dat het natuurlijk voedselaanbod bepalend dient te zijn voor de grofwildstand en voor de jaarlijkse aanwas.

Met het streven naar één leefgebied voor het grofwild op de Veluwe, waarin sprake is van een optimaal terreingebruik met goede migratiemogelijkheden, wordt recht gedaan aan de grootschalige leefwijze en het gedrag van grofwild in een natuurlijke staat. Tevens kunnen zodoende negatieve effecten van kleine, geïsoleerde populaties worden tegengegaan.

De huidige praktijk in sommige grofwildjachten laat echter juist zien dat het grofwild welhaast onafhankelijk van het overige terreinbeheer kan worden beheerd, bijvoorbeeld door intensief bijvoeren en straffe afschotregimes. Aan de andere kant houdt het bosbeheer soms geen rekening met grofwild. Er worden rasters aangelegd, bospaden die geen duidelijke functie hebben worden toch in stand gehouden of door werkzaamheden in

Tabel 2. De momenteel gehanteerde voorjaarsstanden aan wilde zwijnen in de vrije wildbaan en in de grote omrasterde terreinen. De getelde voorjaarsstand over de totale vrije wildbaan bedroeg gemiddeld over de periode 1981-1988 750 dieren.

	nummer gebied kaart 2	nagestreefde stand
Vrije wildbaan		
Leefgebied	1	55
Leefgebied	2	50
Leefgebied	3	175
Leefgebied	4	40
Leefgebied	5	100
Leefgebied	6	50
Leefgebied	7	120
Leefgebied	8	25
Sub-totaal		615
Omrasterde terreinen*)		
Nat. Park Hoge Veluwe	9	45
Landgoed Middachten	10	30
Elspeter bos en -struiken	11	80
Kon. Houtvesterij Het Loo:		
- noordelijke wildbaan	12	325
- zuidelijke wildbaan	13	25
Vierhousterbos	14	90
Totaal		1210

*) Recent is een nieuw omrasterd terrein tot stand gekomen in een deel van het Deelerwoud (nr. 8 op kaart 1) met een voorjaarsstand van 20 dieren.

Tabel 3. De voorgestane voorjaarsstanden aan edelherten en wilde zwijnen in de deelgebieden.

	Nummer gebied kaart 3	Edelherten	Wilde zwijnen
Noord Veluwe	1	310	305
Kon. Houtvesterij Het Loo	2	250	350
Midden en Zuid-Oost Veluwe	3	380	260
Zuidwest Veluwe	4	125	50
Nat. Park Hoge Veluwe	5	165	45
Totaal		1230	1010

het bos wordt het voedselaanbod gereduceerd en de mogelijkheid van bastschillen vergroot. Datgene wat beoogd wordt is in overeenstemming met het vastgestelde rijksbeleid m.b.t. de Veluwe en het grofwildbeheer (Structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud en Meerjarenplan Bosbouw). Hierin wordt gekozen voor een beheer waarin het natuurlijk gebeuren zo veel mogelijk de ruimte krijgt.

Maatregelen

Nieuwe deelgebieden en standen grofwild

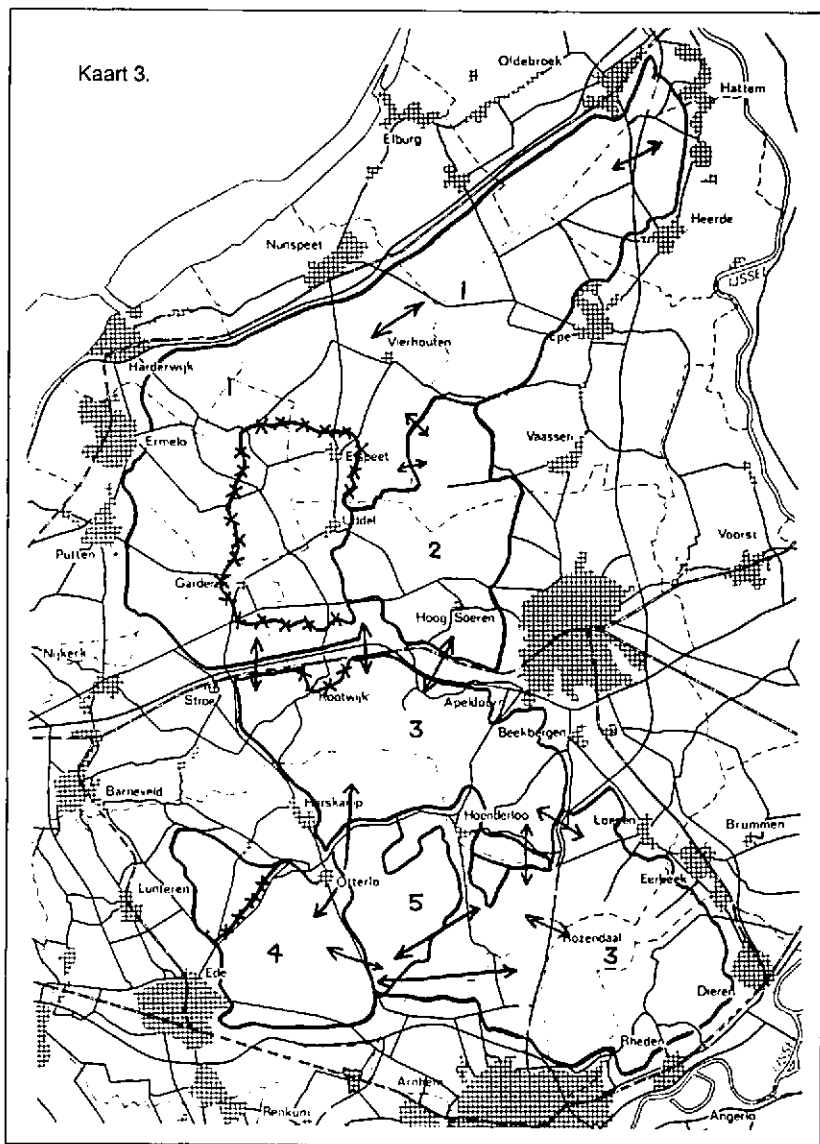
Het streven is één groot Veluws leefgebied voor het grofwild te realiseren. Dit ideaalbeeld kan evenwel eerst op termijn worden gerealiseerd. Voorschijnlijk wordt de Veluwe in een zo gering mogelijk aantal deelgebieden opgesplitst waarbinnen het grofwild als eenheid zal worden beheerd. De buitenrasters van het Nationaal Park de

Hoge Veluwe en de Koninklijke Houtvesterij 't Loo alsmede de rijksweg Amersfoort-Apeldoorn worden voorlopig als niet te nemen barrières opgevat en vormen dan ook buitengrenzen van de deelgebieden. Op kaart 3 zijn de voorgestane deelgebieden globaal aangegeven en de gewenste of reeds gerealiseerde migratiecorridors.

De voorjaarsstanden die in deze nieuwe gebiedseenheden worden nagestreefd zijn in tabel 3 vermeld. In een ongewijzigde situatie zijn hierbij de huidige standen genomen, terwijl bij samenvoeging van gebieden in principe de huidige standen zijn gesommeerd. In de eerdergenoemde studie van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (Groot Bruinderink *et al*, 1988) wordt gesteld dat de draagkracht (in termen van een zodanig benutbaar voedselaanbod dat de potentiële natuurlijke vegetatie op termijn tot stand komt) van de Veluwe, mits maximaal benutbaar, meer ruimte biedt aan edelherten dan nu het geval is, terwijl de draagkracht voor het huidige aantal zwijnen vermoedelijk te kort schiet. Kortom, meer edelherten en minder zwijnen. Ondanks de grote betekenis van deze studie voor het grofwildbeheer hebben de aanbevelingen toch een voorlopig karakter. Vandaar dat, alvorens deze over te nemen en de standen aan te passen, eerst de resultaten van een recent gestart grootschalig grofwildonderzoek in de zuidelijke wildbaan van de Koninklijke Houtvesterij 't Loo worden afgewacht. In de tussentijd kan dan gewerkt worden aan een verbeterde benutting van de deelgebieden. Bovendien zal met meer edelherten nu zonder aanpassing van het terreinbeheer en de -inrichting de schade toenemen.

Rasters

Het streven is er uitdrukkelijk op gericht om binnen de deelgebieden geen grofwildkerende rasters te hebben. Wordt gevreesd voor schuil- en/of vreeschade aan een verjongingseenheid dan is de aangegeven weg de edelherten meer ruimte bieden. Indien plaatsing van een raster ter voorkoming van schade desalniettemin toch plaatsvindt dan dient dit raster zodra

Nagestreefde deelgebieden voor de edelherten en wilde zwijnen. De pijlen geven mogelijke migratiecorridors aan. Voor de namen van de gebieden zie tabel 3. **** grens voor wilde zwijnen.

mogelijk weer afgebroken te worden. Ook kan compensatie elders voor het verlies aan natuurlijk voedselaanbod worden geboden. Tussen de deelgebieden geldt het streven: geen rasters danwel de aanwezige rasters voorzien van de zgn. in- en uitsprongen (een plaatselijke verwijdering danwel verlagening van het raster).

Daar waar aan de buitenzijde van de Veluwe belangrijke schade aan landbouwgewassen door wilde zwijnen wordt gevreesd, behoort een grofwild-

kerend raster te staan. Voor landbouw-enclaves op de Veluwe geldt hetzelfde principe, weliswaar met de kanttekening dat het in een dergelijke situatie wel duidelijk moet zijn dat deze gronden niet op korte termijn uit de agrarische productie kunnen worden genomen. Enig medegebruik van landbouwgronden, m.n. de graslanden, door edelherten zowel op de Veluwe als aan de randen ervan behoort wel tot de mogelijkheden. Bij autowegen die direct langs de Veluwe zijn gelegen of deze doorkruisen

moeten met het oog op de verkeersveiligheid rasters aanwezig zijn. Een groot deel van deze rasters is trouwens al geplaatst. Teneinde de noord-zuid migratie op de Veluwe meer in ere te herstellen zal bekeken worden of een derde wildviaduct op de Veluwe en wel over de autosnelweg Amersfoort-Apeldoorn tot de mogelijkheden behoort.

Teneinde deze aanpak te effectueren zal het beschikbare instrumentarium zo goed mogelijk worden ingezet. De rijksoverheid zal zelf het goede voorbeeld geven door op korte termijn een aantal rasters in of rond terreinen van Staatsbosbeheer te verwijderen. In geval van nieuwe rasterbanen is het voornemen geen vergunning voor afschot van daarin levend grofwild te verlenen. Dit vanwege het feit dat deze handelwijze, aanleggen nieuwe rasters, indruist tegen het algemene streven "geen binnenrasters op de Veluwe", en een verantwoord grofwildbeheer in de weg staat.

Ook in het kader van de ruimtelijke ordening liggen mogelijkheden om het aandeel aan een grofwildkerend raster te regelen bijvoorbeeld d.m.v. een vergunningstelsel. Tenslotte zal met de eigenaren/-beheerders van de omrasterde terreinen zoals genoemd in tabel 1 en 2, de rastersituatie worden besproken teneinde te bewerkstellingen dat op z'n minst in- en uitsprongen worden gemaakt. Ook zal het grofwildbeheer in engere zin onderwerp van gesprek zijn en zal gestreefd worden te komen tot afspraken over de voorjaarsstand en het jaarlijkse afschot. Hierbij zal uiteraard rekening worden gehouden met de in het verleden gegroeide keuzevrijheid van de individuele beheerder.

Ontsluiting en recreatieve voorzieningen

De verregaande ontsluiting en ongelukkig gesitueerde recreatieve voorzieningen beperken het wild in zijn leefruimte en werken mee aan een meer verborgen leefwijze. Teneinde in deze situatie verbetering aan te brengen zijn een aantal maatregelen denkbaar o.a.:

■ *Groep mannelijke edelherten.*

- Terugdringen van gemotoriseerd verkeer op (on)verharde, openbare wegen die dwars door grofwildgebieden lopen.

- Afstemming van het tracé van wandel-, fiets- en ruitersporen op de eisen die grofwild stelt.

- Terugdringen van de detailontsluiting in de bossen, die voor het beheer niet (direct) noodzakelijk is en die geen duidelijke recreatieve functie heeft. Dit geeft rustige bosvakken waarin de dieren rustig kunnen verblijven.

- Zonering van de recreatie zodanig dat een rustig leefgebied van voldoende omvang is gewaarborgd. Verstoringen voorzieningen bij voorkeur aan de randen van de deelgebieden lokaliseren.

De vraag dringt zich op of in de toekomst de speciale rustgebieden zoals wij die nu kennen op de Veluwe nog wel nodig zijn. Immers, er zullen dan gelijkmatig verspreid over de deelgebieden rustige gebieden zijn ontstaan van een zodanige omvang dat het grofwild zich er zonodig in kan terugtrekken. De noodzaak voor niet-toe-

gankelijke rustgebieden vervalt dan. Wat instrumenten betreft het volgende. Met de Wet op de ruimtelijke ordening kunnen de zoneringsmaatregelen worden uitgewerkt. Voor het geheel of gedeeltelijk aan de openbaarheid onttrekken van wegen kan een beroep worden gedaan op o.a. de Wegenwet. Het terugdringen van de detailontsluiting tenslotte, is primair een zaak voor de betreffende beheerder. Is deze bereid mee te werken omdat hij de noodzaak ervan inziet dan kan snel gehandeld worden. De financiën kunnen geen belemmering vormen, daar voor inplant van paden een financiële vergoeding verstrekt kan worden.

Voedselsituatie

Parallel aan de beleidslijn - een betere benutting van de Veluwe - zal gewerkt dienen te worden aan het bevorderen van een meer natuurlijke voedselsituatie in de benutte terreindelen. Meer horizontale en verticale structuur in een bosopstand geeft een hoger en gevarieerder voedselaanbod. Het zijn m.n. bosdoeltypen met het accent op de functie natuur, die het gewenste resultaat kunnen leveren. Bij toepassing bosdoeltypen met een meervou-

dige doelstelling (m.n. die "donkere" bossen leveren) moeten maatregelen worden genomen teeneinde het voedselaanbod niet te verminderen. Maatregelen die een belangrijk effect kunnen sorteren zijn:

- Bevorderen van natuurlijke bosverjonging waarbij een goede bodemvegetatie in stand blijft.
- Sparen van opslag aan bomen, (dwerg)struiken en lage vegetatie bij bosbeheerwerkzaamheden.
- Herstellen van eikenhakhoutbeheer.
- Instandhouden en herstellen van open terreingedeelten.
- Benutten van landbouwenclaves alsmede landbouwgronden direct grenzend aan de Veluwe ten behoeve van een verbetering van de natuurlijke leefwijze van het grofwild o.a. op aspecten als voedselsituatie en trekbewegingen. Het beheer van deze gronden zal hierop dan ook afgestemd moeten zijn.
- Aanleg en het beheer van bladakers, wildweiden en wildakkers o.a. met mineraalrijke gewassen. Deze voorzieningen dienen verspreid over de deelgebieden te zijn gesitueerd

teneinde hiermede ook een betere spreiding te bevorderen.

Bijvoeren wordt als structurele beheermaatregel in principe van de hand gewezen. Door bovengenoemde maatregelen en meer spreiding van het grofwild zal voldoende natuurlijk voedsel voor voldoende m.n. voor edelherten. Geen regel zonder uitzondering: t.b.v. het realiseren van het afschot, het tellen van de populaties en, indien gewenst, voor wildobservatie kan mondjesmaat worden bijgevoerd. Situaties met een duidelijk aantoonbaar tekort aan natuurlijk voedsel, bijvoorbeeld een strenge winterperiode, behoren ook tot de uitzonderingen.

Met name voor de wilde zwijnen, die relatief veel worden bijgevoerd, geldt het motto: "neem structurele maatregelen ter verhoging van het voedselaanbod". Deze zullen op den duur meer effect sorteren en vermoedelijk minder duur zijn.

De instrumenten waarmee de voedselsituatie kan worden verbeterd zijn: de Relatienota (aankoop landbouwgronden), het Jachtfonds (aanleg en onderhoud wildweiden etc., aangaan gedoogovereenkomsten), de Boswet plus het bijbehorend instrumentarium (bijdragen bosbeheer en -inrichting, ontheffing herplantplicht) en jachthurovereenkomsten (o.a. terugdringen bijvoeren). Al deze instrumenten worden nu al ingezet of zijn in principe beschikbaar.

Uitvoering

Teneinde te komen tot uitvoering van de voorgestelde maatregelen zal door het ministerie van Landbouw en Visserij op korte termijn voor de deelgebieden die momenteel de vrije wildbaan vormen een uitvoeringsplan worden opgesteld, waaraan provincie, gemeenten, jachthouders, terreinbeheerders en Jachtfonds zullen deelnemen. De realisatie van een dergelijk plan valt of staat evenwel met de wil van de terreinbeheerders/-eigenaren om mee te werken. Zij en de jachthouders dienen overtuigd te zijn van het nut van de voorgestelde aanpak. Een aantal maatregelen kan dan uit

eigen beweging worden aangepakt. Indien het voorgestane beleid wordt gerealiseerd kan het grofwild meer zijn natuurlijk fourageer- en trekgedrag vertonen en zal de schadeproblematiek afnemen. Een betere spreiding over de Veluwe, zonder gebruik te maken van grote rustgebieden, betekent vermoedelijk dat het grofwild meer zichtbaar wordt waardoor de recreatieve waarde ervan toeneemt. Zeker als tegelijkertijd het aantal edelherten kan toenemen. Tenslotte, het beheer van grofwild dient een ecologische basis te hebben. Het groot-schalig onderzoek dat op de Koninklijke Houtvesterij 't Loo gestart is, zal hieraan zeker een bijdrage leveren.

Literatuur

- Fanta, J. 1982: Natuurlijke verjonging van het bos op droge zandgronden. De Dorschkamp, rapport nr. 301-Wageningen.
- Groot Bruinderink, G. W. T. A., Boer, M. H. den, en Hazebroek, E. 1988: Dichtheid van grofwild in een groot Veluws leefgebied (een voorlopig advies). RIN, intern rapport. Arnhem.
- Haften, J. L. van, Boer, G. J. 1987: Onderzoek naar de roodwilschade problematiek op een gedeelte van de Noord-Veluwe. Rapport Werkgroep roodwilschade Noord-Veluwe. Landbouw en Visserij, Den Haag.
- Weyland, W. A. 1981: Zwartwildbeheer op de Veluwe. RIN, rapport 81/12. Arnhem.
- Wieren, S. E. van en Borgesius, J. J. 1988: Evaluatie van bosbegrazingsprojecten in Nederland. RIN, rapport 88/63. Arnhem.

Dankwoord

De auteurs bedanken dr. A. N. van der Zande en drs. C. J. Kalden, beiden werkzaam bij de directie NMF van het departement van Landbouw en Visserij voor het kritisch doornemen van het manuscript. Het Rijksinstituut voor Natuurbeheer wordt bedankt voor het beschikbaar stellen van de foto's 2 en 4. De foto's 1 en 3 zijn van de tweede auteur.

* De auteurs zijn werkzaam bij de directie Natuur, Milieu en Faunabeheer van het ministerie van Landbouw en Visserij, en zijn in hoge mate betrokken geweest bij de totstandkoming van de Grofwildvisie Veluwe.